

Certificatiesysteem voor DOB

De richtlijnen voor Duurzaam Onkruidbeheer op Verhardingen (DOB) zijn de afgelopen maanden vertaald in een certificatieschema. Het DOB-schema wordt onderdeel van het getrapte certificatiesysteem Duurzaam Terreinbeheer van de Stichting Milieukeur. Enkele gemeenten draaien nu proef met het schema.

Budgetten

De discussie over nut en noodzaak van certificering speelt op een moment dat er bij veel gemeenten bezuinigd moet worden op de kosten van onkruidbestrijding. Er is soms sprake van kortingen van enkele tientallen procenten. Dit betekent dat gemeenten nu niet happig zijn op de meerkosten van certificering. Aan de andere kant biedt DOB wel de mogelijkheid om te tonen dat men als gemeente zorgvuldig met bestrijdingsmiddelen omgaat en het milieu ontlast. Het projectteam van DOB denkt dat dit voordeel zeker opweegt tegen de meerkosten van de certificering. Daarnaast streeft het nationale beleid naar een vorm van gecertificeerd onkruidbeheer (zie nota Duurzame Gewasbescherming). Een getrappt certificatiesysteem, zoals DOB nu nastreeft, lijkt daarbij een goede optie (zie ook pagina 5).

Implementatieplan

Aan een implementatieplan voor het certificatiesysteem Duurzaam Terreinbeheer wordt gewerkt. Het doel van dat plan is dat in 2008 50% van de verhardingen in Nederland onder een certificaat

beheerd worden. Als u interesse heeft, kunt u contact opnemen met Corné Kempenaar.

Toetsing DOB 2004

De richtlijnen van DOB zijn in de eerste maanden van 2004 verder ontwikkeld en worden nu opnieuw getoetst in de negen proefgemeenten. Daarbij letten we op uitvoerbaarheid, effectiviteit, emissie en kosten. De verwachting is dat we de richtlijnen eind 2004 in onderling overleg definitief kunnen vaststellen. Ook dit jaar blijkt weer dat DOB om maatwerk vraagt. Er waren meerdere weken met veel neerslag en instabiel weer. In deze perioden mag volgens de richtlijnen geen chemie ingezet worden. Dit vroeg soms veel aanpassingsvermogen van de planners en uitvoerders. Het is altijd lastig als je klaar staat maar moet wachten. Gelukkig zien we dat er creatieve oplossingen (technisch en organisatorisch) ontstaan in de praktijk.

Registratiemodule

De DOB-registratiemodule is in 2004 uitgebreid met een benchmark-routine. Deze geeft weer of en hoeveel bestrijdingsmiddelen er per m² gebruikt zijn in een bepaald werkgebied. Een gemeente kan hiermee met een druk op de knop bekijken waar ze staat t.o.v. de DOB-normen en t.o.v. de omgeving.

Preventie blijft belangrijk

In juni werd in Wageningen een workshop over onkruidbeheer en preventie gehouden. Uitkomst van de workshop was onder meer dat preventie vaak niet iets van

In juni was er op de gewasbeschermingsmanifestatie in Lelystad veel aandacht voor onkruidbestrijding op verhardingen en DOB.

zelfsprekends is. Het vraagt doorzettingsvermogen van de groen-grijsbeheerders om preventie op de agenda te houden. DOB wil hier in de toekomst nog meer aandacht aan gaan besteden.

Resistentie

Deze zomer bereikten ons enkele opmerkingen over resistentie bij onkruiden tegen glyfosaat. Bij de projectgroep zijn geen bewezen gevallen bekend van resistentie tegen glyfosaat in Nederland. Mochten er echter verdenkingen zijn, dan ontvangen wij daarvan graag een melding. Buiten Europa zijn recentelijk twee gevallen van resistentie tegen glyfosaat beschreven. DOB biedt voldoende ruimte om bestrijdingsmethoden te rouleren en zo resistentie te voorkomen. Ook dat is duurzaamheid!

Corné Kempenaar

Inhoudsopgave

Certificatiesysteem voor DOB	1
Uw visie	2
Groen vermindert verspreiding van middelen door de lucht	4
Duurzaam terreinbeheer en certificering	5
Reorganisatie Waterbeheer Zuid-Holland Zuid	6
Onkruidbestrijding in een breder perspectief	6
EU-life	6

Meer lezen over certificering?

Bij deze nieuwsbrief ontvangt u de nieuwsbrief Duurzaam terreinbeheer van de Stichting Milieukeur. Hierin kunt u meer lezen over het certificatiesysteem.

Uw visie

In Uw visie stellen we 5 vragen aan twee verschillende personen die ieder op eigen wijze betrokken zijn bij onkruidbeheer. Heeft u interesse om voor een volgende nieuwsbrief ook 5 vragen voorgelegd te krijgen, dan kunt u dit doorgeven aan de redactie via m.neggers@zhew.nl

Marlies Hallingse is werkzaam bij de Directie Ecologie van de Provincie Noord-Brabant. Momenteel werkt zij aan het project "Brabantse gemeenten voor schoon water". Dit stimulerings- en kennisuitwisselingsproject voor gemeenten in Brabant heeft tot doel het gebruik van onkruidbestrijdingsmiddelen, met name op verhardingen, te verminderen.

Provincie Noord-Brabant

1. Wat zijn voor u belangrijke aandachtspunten bij het beheer van de openbare ruimte en hoe past onkruidbeheersing daarin?

Voor mij zijn belangrijke aandachtspunten duurzaamheid, geen chemie in de openbare ruimte, veiligheid en netheid. Met duurzaamheid bedoel ik met name de mogelijkheden om bij ontwerp en inrichting rekening te houden met de praktische uitvoering van mechanische onkruidbestrijding en door een goed ontwerp voorkomen dat onkruid de kans krijgt om te groeien! Op deze wijze kun je eerder bereiken dat er helemaal geen chemische onkruidbestrijdingsmiddelen in de openbare ruimte meer gebruikt hoeven te worden. Een belangrijk aspect van het punt veiligheid is voor mij het veilig stellen van drinkwaterbronnen. Maar ik denk ook aan wegen. Hier moet voldoende overzicht zijn en het wegdek mag zeker niet glad zijn door begroeiing met mossen of algen. Dit betekent niet dat stoepen en straten steriel moeten zijn, maar er mag ook niet te veel onkruid groeien. Naar mijn mening moeten we streven naar een niveau van voldoende netheid; een acceptabel straatbeeld met een geringe onkruidgroei. Onkruid houdt straatvuil vast en zo ontstaat

een verloederd beeld. Mensen voelen zich niet prettig in een dergelijke omgeving en het nodigt uit om afval op straat te gooien. Bovendien zijn burgers geneigd om het heft (oftewel de onkruidspuit) in eigen hand te nemen als het onderhoud niet naar wens van de burger is.

2. Hoe ziet duurzaam onkruidbeheer er volgens u idealiter uit?

Ik denk dat aanpassing van je ontwerp en inrichting duurzaam is. Je werkt dan naar een toestand toe waarin je minder ongewenste onkruidgroei krijgt. Dit kan enkele jaren duren, maar je bereikt uiteindelijk wel een situatie waarin je vrijwel niet meer hoeft te bestrijden. Een ander aspect van duurzaamheid is het niet gebruiken van chemische bestrijdingsmiddelen. Zo bescherm je namelijk de grondstof voor drinkwater, maar ook het water-, en landleven. Hiermee voorkom je extra kosten voor waterzuivering en onnodige risico's; een veilig gevoel voor burgers! Overigens ben je binnen een gemeente pas echt duurzaam als je zorgt dat ook burgers en bedrijven niet spuiten.

3. Wat zijn volgens u de plus- en minpunten van de DOB-aanpak?

Als pluspunten zie ik:

- Duurzamer beheer van de openbare ruimte krijgt de aandacht binnen gemeenten en bedrijven als ze voor DOB kiezen.

- Het is veel beter voor milieu om met DOB te werken dan alleen met select-spray.
- Bij een goede uitvoering haal je de piek van de milieubelasting af en zit je qua milieubelasting op een gelijk niveau als de alternatieve methoden (uit LCA-studie Levenscyclus analyse).
- Men gaat uit van een zo laag mogelijke emissie van chemische middelen naar het oppervlaktewater.
- Voor veel gemeenten een aantrekkelijker (goedkoper) voorstel dan chemievrij.

De minpunten zijn voor mij:

- Bij lange regenperiodes is het moeilijk om te plannen binnen je onkruidbeheer. Bij slecht weer kunnen wel alternatieven gebruikt worden, maar deze zijn duurder. Er is dan kans dat er toch bij nat weer gespoten wordt.
- Het weer is niet altijd voorspelbaar. De kans dat er een fikse bui komt na een bespuiting blijft aanwezig.
- Emissie naar lucht en bodem wordt niet meegenomen.
- Een goede uitvoering is belangrijk. De toepassingsregels binnen DOB moeten goed nageleefd worden anders gaat het effect grotendeels verloren.
  - De slagingskans is voor een belangrijk deel afhankelijk van de interne afstemming binnen een gemeente.
- DOB mag geen eindstation worden, maar moet een tussenstap zijn naar een situatie waarin onkruid op andere manieren (zonder chemie) kan worden beheerd.

4. Op welke wijze zijn gemeenten volgens u te overtuigen van het belang van duurzaam onkruidbeheer?

De overtuigingskracht ligt met

Goed ontwerp kan onkruidgroei voorkomen

name bij het geven van relevante feiten, getallen en informatie over de nadelige gevolgen van chemie. Daarnaast moet DOB ervoor zorgen dat dit punt op de agenda blijft staan. De nadelen van niet-duurzaam beheer, maar vooral ook de voordelen van duurzaam beheer moeten we blijvend onder de aandacht van gemeenten houden. Goed onderbouwde en betrouwbare gegevens over milieueffecten zijn daarbij onmisbaar. Veel gemeenten noemen de financiële consequenties als grootste probleem, maar verliezen daarbij uit het oog dat dit elders kan leiden tot hogere zuiveringskosten. Alles bij elkaar is dus een hogere prioriteit nodig voor het niet-chemische onkruidbeheer.

5. Hoe kunnen we bereiken dat gemeenten in de toekomst milieuverantwoord gedrag blijven vertonen? Is daar bijvoorbeeld een keurmerk of formeel instrument voor nodig?

Goede voorbeelden werken motiverend. De provincie Noord-Brabant is bijvoorbeeld chemievrij op haar provinciale wegen. Aanvullend moet er voortdurend ondersteuning zijn. Gemeenten moeten kunnen beschikken over de juiste faciliteiten en informatie. Het onderwerp moet ook op de agenda gehouden worden. In de communicatie naar derden is de milieubarometer goed bruikbaar. Je laat daarmee zien dat het anders kan.

Als laatste middel zie ik een verbod op chemische middelen.

Titia Beukema is beleidsmedewerker bij de afdeling Stad en Land van de Zuid-Hollandse Milieufederatie. Haar aandachtsveld is water. Twee en een half jaar geleden heeft zij een enquête gehouden onder gemeenten naar het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen en alternatieven. Daaruit bleken grote verschillen.

1. Wat zijn voor u belangrijke aandachtspunten bij het beheer van de openbare ruimte en hoe past onkruidbeheersing daarin?

Bij het beheer van de openbare ruimte zijn voor ons leefbaarheid, veerkracht van het gebied en biodiversiteit belangrijke uitgangspunten. De leefbaarheid betreft gezondheid, ruimte, schone lucht, water en bodem. Veerkracht is de mogelijkheid van een gebied om in de toekomst een gezonde leefgemeenschap te vormen. Versterking van de biodiversiteit bepaalt de veerkracht op de meer lange termijn.

2. Hoe ziet duurzaam onkruidbeheer er volgens u idealiter uit?

Duurzaam onkruidbeheer is wat ons betreft gifvrij. Bovendien zie ik het begrip onkruid als een achterhaald concept. In ecologisch ingerichte parken en groenstroken is onkruid niet het probleem, maar hooguit de ziektes en overwoekering (bijvoorbeeld bij een teveel aan stikstof). Ideaal beheer van de openbare ruimte kijkt dus op een ecologische manier naar inrichting en beheer van openbaar groen, waarbij ik wel een duidelijk onderscheid zie tussen het openbaar groen en de verharding. Het weren van gif in het openbaar groen is voor gemeenten eenvoudiger dan bij verhardingen en daar zou elke gemeente dan ook mee moeten beginnen. In de omgeving van het groen gaan immers ook mensen en kinderen wandelen, fietsen en spelen. De burger zou er daar zeker van moeten kunnen zijn dat er geen gif aanwezig is. Bij verharding is het aantal alternatieve methoden veel

groter (branden, stomen, borstelen etc.). Iedere gemeente moet zelf zoeken naar de meest passende en effectieve aanpak. Maar vaak kan met een preventieve aanpak veel gewonnen worden. Er zijn methoden van bestrating die minder ruimte geven aan onkruid. Een belangrijk aandachtspunt voor de Zuid-Hollandse Milieufederatie is de afstroming naar het water. Gif op verharding waar sprake is van directe afstroming naar het water zou door het waterschap verboden moeten worden. Bovendien denk ik dat de steeds groeiende roep om afkoppeling van regenwater gepaard moet gaan met een uitbanning van chemische bestrijdingsmiddelen. Het hemelwater is relatief schoon en dat moet ook zo blijven.

3. Wat zijn volgens u de plus- en minpunten van de DOB-aanpak?

Een belangrijk voordeel van de DOB-aanpak is de praktische aanpak. Deze is gericht op de dagelijkse problemen bij de uitvoering en op kennisvermeerdering en training van de betrokken gemeentelijke medewerkers. Bovendien is het een groot goed dat het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen werkelijk fors afneemt. Ik vind het jammer dat er niet gekozen is voor een gifvrije aanpak. Dat is met de deelname van een bestrijdingsmiddelenfabrikant ook niet goed mogelijk. Die samenwerking is naar mijn mening dan ook onverstandig. De schijn van belangenverstrengeling wordt daarmee gewekt en het streven naar uitbanning van de chemische onkruidbestrijding is onmogelijk.

4. Op welke wijze zijn gemeenten volgens u te overtuigen van het belang van duurzaam onkruidbeheer?

Zonder kennis en praktijkerva-

ring durven vele gemeenten de stap niet te zetten. Waterschappen hebben een belangrijke rol bij het slechten van de drempels: scholing, ontwikkelen van handzame draaiboeken, het verstrekken van financiële gegevens en inzicht geven in de voordelen voor de natuurwaarden, waterkwaliteit en ecologische mogelijkheden. Voorbeelden van andere organisaties kunnen gemeenten overtuigen

dat het best kan. In Limburg is er door het waterschap een succesvol project uitgevoerd met gemeenten om tot gifvrij beheer te komen.

5. Hoe kunnen we bereiken dat gemeenten in de toekomst milieuverantwoord gedrag blijven vertonen? Is daar bijvoorbeeld een keurmerk of formeel instrument voor nodig?

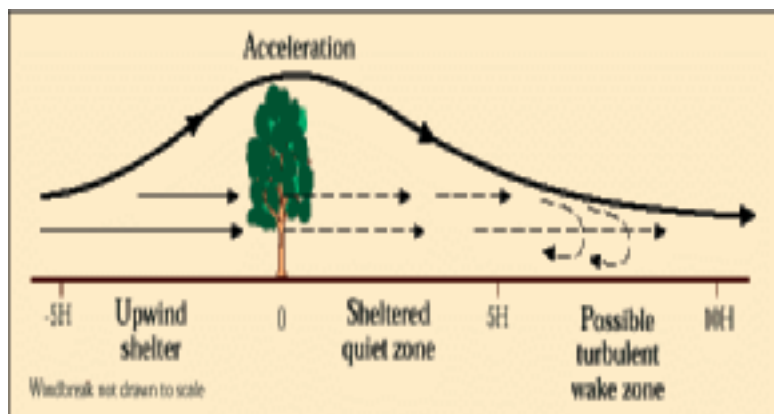
Kennis, met name op uitvoe-

rings- en ontwerpniveau, is belangrijk, maar voor sommige gemeenten zijn concrete maatstaven en wettelijke verplichtingen de enige remedie. Een keurmerk kan een goed instrument zijn en heeft een positieve uitstraling, maar voor het afstromen van regenwater naar het oppervlaktewater zou ook in de vergunningensfeer meer mogelijk moeten zijn.

Groen vermindert verspreiding van middelen door de lucht

Planten verminderen de ongewenste verspreiding van bestrijdingsmiddelen door de lucht. Deze ongewenste verspreiding vindt plaats in de vorm van damp en druppels na toepassing van het middel. De luchtreinigende functie van planten kan worden benut. Groen draagt op die manier bij aan een duurzame bescherming van het milieu van stad en land.

Bij gebruik op verhardingen kunnen chemische middelen makkelijk afspoelen naar het oppervlaktewater. Het DOB-project richt zich op het voorkomen van deze afspoeling. Afspoeling is de belangrijkste route waarlangs chemische middelen de kwaliteit van oppervlakte- en drinkwater aantasten. In korte tijd komen hoge concentraties in het water terecht en veroorzaken hier ongewenste effecten. Een andere route voor ongewenste verspreiding verloopt via de lucht. Meer dan de helft van de hoeveelheid bestrijdingsmiddelen kan tijdens en na toepassing in de lucht terecht komen. Deze luchtroute leidt tot een meer continue belasting van het oppervlaktewater met lagere concentraties dan bij afspoeling het geval is.

Onderzoekers bij Plant Research International houden zich bezig met de toepassingsmogelijkheden van beplanting om de luchtkwaliteit te verbeteren. Op dit moment gaat het vooral om erkende verontreinigingen van verkeer, industrie en intensieve veehouderij. Onderzoek in het buitenland heeft aangetoond dat groene bufferzones ook zeer effectief zijn om de depositie van bestrijdingsmiddelen te reduceren. Alle planten nemen continu schadelijke stoffen uit de lucht op. Daarnaast belemmeren ze de verspreiding van gassen en deeltjes door remming van de windsnelheid en verhoging van de turbulentie ter plaatse. De ene plantensoort doet dit wat beter dan de andere. Vooral bomen zijn effectief.

Het doel van het onderzoek is om te komen tot een optimalisering van de toepassing van groen en tot de ontwikkeling van op maat toegesneden concepten. Uiteindelijk betekent verbetering van de luchtkwaliteit door beplanting een vermindering van schadelijke effecten op volksgezondheid en op de kwaliteit van ons oppervlakte- en drinkwater. Verantwoordelijke instanties houden tot nog toe weinig rekening met de positieve milieueffecten van groen. Groen is een essentieel element voor duurzame bescherming van het milieu.

Meer informatie bij
Fred Tonneijck,
telefoon 0317-475908 of
e-mail fred.tonneijck@wur.nl

Duurzaam terreinbeheer en certificering

Hoe duurzaam ben je als terreinbeheerder als je select-spray gebruikt? Of als je hout gebruikt met een FSC-keurmerk? Of als je actief zwerf-afval bestrijdt? En hoe is dit te communiceren naar burgers, bezoekers of klanten? Stichting Milieukeur en Plant Research International (PRI) ontwikkelen, ondersteund door het Centrum voor Landbouw en Milieu, één certificaat voor Duurzaam Terreinbeheer. Dit certificaat biedt terreinbeheerders duidelijkheid over hoe duurzaam hun beheer daadwerkelijk is. Het ontwikkelde getrapte certificaat heeft drie niveaus die hieronder worden toegelicht.

Certificering heeft hoge prioriteit in het nationale gewasbeschermingsmiddelenbeleid. Borging van de wijze waarop terreinbeheer plaatsvindt, wordt daarom steeds belangrijker. Door diverse belanghebbenden wordt bij de toepassing van bestrijdingsmiddelen steeds vaker de wens geuit om dit alleen gecertificeerd te laten plaatsvinden. Het behaalde certificaat kan ook als een belangrijk communicatiemiddel naar burgers, overheden, bezoekers en/of klanten worden gebruikt.

Getrappt systeem voor gecertificeerd Duurzaam Terreinbeheer

Tegelijk met de ontwikkeling van Milieukeurcriteria voor het beheer van groen en verhardingen is door PRI het beheersysteem *Duurzaam Onkruidbeheer op verhardingen* (DOB) ontwikkeld. Uitgangspunt van DOB is, net als bij Milieukeur, het minimaliseren van milieubelasting met als verschil dat DOB zich alleen richt op onkruidbestrijding op verhardin-

Branden

gen. In DOB wordt het gebruik van onkruidbestrijdingsmiddelen beperkt en met zo weinig mogelijk emissie richting oppervlaktewater ingezet. Dit is het eerste niveau. Als ook bestrijdingsmiddelen in het groenbeheer op een duurzame manier worden toegepast kan de terreinbeheerder aanspraak maken op een 'tussen'-certificaat (niveau twee). Voor de koplopers onder de terreinbeheer-

Borstelen

ders, die het gehele beheer van groen en verhardingen op duurzame wijze uitvoeren, is er een derde niveau Milieukeur. De definitieve naamgeving voor de drie niveaus binnen het certificatieschema Duurzaam Terreinbeheer wordt nog vastgesteld. Het moet hiermee straks voor alle milieubewuste terreinbeheerders mogelijk zijn om hun inspanningen voor duurzaam terreinbeheer zichtbaar te maken middels een getrappt certificatiesysteem.

Colofon

Nieuwsbrief DOB
Nummer 7,
oktober 2004

Het project Duurzaam Onkruid Beheer op verhardingen is een initiatief van Zuiveringsschap Hollandse Eilanden en Waarden, VEWIN en Monsanto in samenwerking met Plant Research International en Alterra.

Deze nieuwsbrief informeert over de voortgang van het DOB-project en is kosteloos aan te vragen op onderstaande adressen:

Plant Research International

De heer C. Kempenaar
Postbus 16
6700 AA Wageningen
Telefoon: 0317-475830
Fax: 0317-423110
E-mail: corne.kempenaar@wur.nl

Zuiveringsschap Hollandse Eilanden en Waarden

De heer K. van der Horst
Postbus 469
3300 AL Dordrecht
Telefoon: 078-6397100
Fax: 078-6311871
E-mail: k.vanderhorst@zhew.nl

Website :

www.dob-verhardingen.nl

Stomen

Toekomst

Dit jaar lopen er twee pilotprojecten waarin het DOB-niveau en het Milieukeurniveau worden getoetst in de praktijk. De intentie is om komend voorjaar de eerste certificaten uit te kunnen reiken. De onafhankelijke certificatie-instelling KIWA voert hiervoor in de komende maanden de vereiste controles uit. PRI en Stichting Milieukeur hebben, ondersteund door de betrokken opdrachtgevers (VEWIN, ZHEW en Monsanto), de intentie om begin 2005 een in de praktijk getoetst certificatiesysteem te publiceren.

Bij de opschaling en implementatie van gecertificeerd Duurzaam Terreinbeheer zal verder worden samengewerkt door PRI en Stichting Milieukeur. Zij zullen beheerders die starten met de certificering van hun terreinbeheer tijdelijk ondersteunen. De criteria voor Duurzaam Terreinbeheer worden in de toekomst door Stichting Milieukeur beheerd. Besluiten bij herziening van criteria zullen in samenspraak met deskundigen, deelnemers en stakeholders door het onafhankelijke College van Deskundigen van Stichting Milieukeur worden genomen. In dit College zijn consumenten, milieudeskundigen, producenten en

overheden vertegenwoordigd.

Geïnteresseerde terreinbeheerders kunnen contact opnemen met Herman Docters van Leeuwen van Stichting Milieukeur (hdoctersvanleeuwen@milieukeur.nl, tel. 070-586300) of Corné Kempenaar van PRI (corne.kempenaar@wur.nl, tel. 0317-475830).

Reorganisatie Waterbeheer Zuid-Holland Zuid

Per 1 januari 2005 wordt Zuiveringsschap Hollandse Eilanden en Waarden opgeheven. Het zuiveringsschap is een van de initiatiefnemers van het DOB-project. In 2005 worden de waterzorgtaken ondergebracht bij drie "all-in" waterschappen; Hollandse Delta, Rivierenland en Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard. In een volgende nieuwsbrief is er aandacht voor de nieuw te vormen waterschappen en geven zij hun visie op onkruidbeheer. Meer informa-

tie vindt u op www.wshd.nl.

Onkruidbestrijding in een breder perspectief

Op 18 november 2004 vindt in Rotterdam het symposium "Onkruidbestrijding in een breder perspectief" plaats. Bestuuders en beleidsambtenaren van gemeenten in de beheersgebieden van de toekomstige waterschappen Hollandse Delta, Rivierenland en Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard zijn hiervoor uitgenodigd. Zij kunnen deze middag kennis nemen van de huidige ontwikkelingen op het gebied van onkruidbeheer op verhardingen.

Stichting Milieukeur introduceert tijdens dit symposium het nieuwe certificeringssysteem voor terreinbeheer, waarover u elders in deze nieuwsbrief meer kunt lezen. Dankzij dit systeem is het voor gemeentebestuurders mogelijk om hun ambities te vertalen naar concrete maatregelen en een helder einddoel. Dit certificeringssysteem biedt houvast en kan een richting aangeven.

Voor meer informatie over de bijeenkomst kunt u contact opnemen met Kees van der Horst van Zuiveringsschap Hollandse Eilanden en Waarden (tel. 078-6397100 of k.vanderhorst@zhew.nl)

EU-life

Het DOB-project wordt nu ook ondersteund vanuit de EU. Er is een subsidie toegekend vanuit het programma Life. Deze maakt het mogelijk om de communicatie en implementatie van DOB verder gestalte te geven.

